

Вадим Миколайович ПІДГОРОДИНСЬКИЙ,

*канд. юрид. наук, доцент, доцент кафедри кримінального права
Національного університету «Одеська юридична академія»*

**ПОНЯТТЯ «ЧЕСТЬ» В РОБОТІ Ч. БЕККАРІА
«ПРО ЗЛОЧИНИ ТА ПОКАРАННЯ»
ТА ЙОГО ВПЛИВ
НА ДОКТРИНУ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА**

Згідно з положеннями ст. 3 Конституції України, честь поряд із гідністю визнається однією із найголовніших соціальних цінностей в Україні, при цьому держава відповідає перед людиною за свою діяльність, а утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави.

Пройшовши процес юридизації поняття «честь» в різних галузях права та законодавства України визначається та захищається як «право особи на повагу честі».

Попередні наші дослідження свідчать, що під поняттям «честь» людини необхідно розуміти позитивну оцінку суспільства, яка надається конкретній людині. При цьому первинна природа честі є загальною для різних форм і рівнів суспільної свідомості, а первинна (антропна) її всезагальна природа «честі» є однаковою для всієї юриспруденції [1, 89].

Зміст вказаної первинної (антропної) природи поняття «честь» допоможе з'ясувати дослідження поглядів на це поняття такого видатного мислителя, як Чезаре Беккарія, в його відомій праці «Про злочини та покарання».

У вказаній роботі Ч. Беккарія розділ IX «Про честь» присвячено осмисленню значення «честі» в юридичній науці, зокрема і в кримінальному праві. Вказана праця вперше видана у 1764 році в Ліворно, сьогодні вона належить до класики юридичної думки та скарбниці європейської культури. У своїх ідеях Ч. Беккарія обґрунтував необхідність відмови від смертної кари та катування, розкривав зміст принципу співрозмірності між злочином та покаранням. Вказані ідеї зберігають свою актуальність і в наш час.

Чезаре Беккарія належав до представників просвітницької думки Реформаторів, які обґрунтовували необхідність удосконалення конкретних інститутів громадянського суспільства та держави в протиположний революційному напрямку Просвітництва, представники якого намагались побудувати теоретичні моделі утопічного раціонального суспільства.

Честь як об'єкт правової охорони перебуває на межі таких засобів регулювання суспільних відносин, як моральні норми та правові норми. Ч. Беккарія зазначав, що ці два види регуляторів тримають під контролем самі темні сили, що містяться в окремій особі та соціальному середовищі та завжди готові вибухнути, навіть, при повній «цивілізованості» суспільства. Перепоною невгамовності людських та соціальних стихій слугує не «смертна кара», і тим більше не «катування», оскільки вони є лише виразом атаківістичного варварства, а саме міцність юридичних та моральних принципів [2, 8—13].

В інформаційному суспільстві, в якому відомості про особу поширюються миттєво, питання захисту честі правовими засобами набуває особливої актуальності. Якщо система заходів відновлення порушеного права на повагу до «честі» особи в цивільному законодавстві України є достатньо розробленою та законодавчо закріпленою (ст. ст. 23, 201, 270, 297, 423, 439 Цивільного кодексу України), то в Кримінальному кодексі України честь як основний безпосередній об'єкт злочину ставиться під охорону розділу III Особливої частини Кримінального кодексу України лише разом із таким об'єктом, як «воля». Проте самостійного кримінально-правового захисту окремими положеннями Кримінального кодексу України такі об'єкти, як «честь» та «гідність», не отримали.

У порівнянні із Кримінальним кодексом України 2001 р., Кримінальний кодекс України 1960 р. містив такі загальні кримінально-правові норми, як ст. 125 «Наклеп», ст. 126 «Образа», та такі спеціальні кримінально-праві норми, як ст. 176-3 «Образа судді», ст. 189 «Образа представника влади або представника громадськості, що охороняє громадський порядок», ст. 189-1 «Образа працівника правоохоронного органу, члена громадського формування по охороні громадського порядку або військовослужбовця» та інші, що забезпечували захист честі та гідності особи [3, 481—485; 711; 763—765].

В дисертаційних дослідженнях вже пропонувалось запровадження кримінальної відповідальності за «образу» та «наклеп», а також зверталась увага на необхідність першочергового запровадження (вказані склади злочинів пропонувалось запровадити перед такими складами злочинів, як «образа» та «наклеп») кримінальної відповідальності за такі діяння, як «Посягання на честь та гідність Президента України», «Образа народного депутата України або представника влади», «Образа працівника правоохоронних органів, представника громадськості або військовослужбовця з приводу охо-

рони ними громадського порядку», «Образа судді», «Образа священнослужителя» [4, 5—16].

Протилежною із позиції побудови пріоритетів між співвідношенням «честь та гідність» пересічного громадянина та «честь та гідність» спеціального потерпілого є позиція авторів Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» та процесуальних законів щодо додаткових заходів захисту безпеки громадян» від 16 січня 2014 року № 721-VII, яким доповнено положення Кримінального кодексу України (далі — КК України) ст. 151-1 «Наклеп» [5]. Вказаний законодавчий акт втратив чинність на підставі Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо припинення норм законів, схвалених 16 січня 2014 року» від 23 лютого 2014 року № 767-VII [6]. У запровадженій ст. 151-1 КК України, яка проіснувала два тижні, були відсутні будь-які форми наклепу щодо спеціальних потерпілих.

Вважається, що запровадження окремих кримінально-правових норм, як пропонувалось В. А. Бортник, є передчасним та може здійснюватись лише після запровадження загальної кримінально-правової норми, що має передбачати підстави кримінальної відповідальності за «наклеп», оскільки функціональним призначенням «честі», згідно з ідеями Ч. Беккарія, як загального морального, етичного та юридичного поняття є забезпечення рівності між всіма людьми, а не лише щодо осіб, які займають відповідальне правове становище, мають особливий статус тощо.

Честь є складним поняттям, яке складається у свою чергу із сукупності інших понять, що то висвітлюють, то приховують різні елементи свого змісту. Причому в усіх визначеннях поняття «честі» присутні елементи, що мають в собі спільні складові, які об'єднують більшість визначень, що пропонувались вченими [2, 97].

Поняття «честь» із поглядів Ч. Беккарія необхідно встановлювати у зародках суспільства та держави. Перші закони та влада виникли для відновлення порядку, який безперервно порушувався внаслідок зіткнення егоїстичних інтересів. Встановлення більш тісних зв'язків між людьми, успіхи в їх пізнанні породили численні різноманітності взаємовідносин та потреб, які завжди виходили за рамки можливостей будь-якого кодексу. Із цього часу і почалося панування «суспільної думки», оскільки вона залишалась єдиним засобом захисту добра та зла у випадках, не врегульованих законом. Суспільна думка піддає випробуванню мудреця і невігласа, спонукає приймати за добродія, те що є лише його зовнішнім проявом понят-

тя доброти; перетворює злодія в пророка, якщо суспільство вважає, що це перетворення відповідає його власним інтересам. Тому ми змушені не тільки прислуховуватись до думки людей, проте і слідувати їй, щоб не опуститись нижче загальноприйнятого рівня; людина «честолюбна» прагне завоювати визнання суспільної думки для підвищення суспільного престижу, «марнослава» людина робить це для підтвердження власних заслуг, а людина «честі» вважає своїм боргом бути визнаною в очах суспільної думки. В цьому розумінні багато хто розглядає поняття «честі» як необхідну умову свого існування [2, 98—99].

Отже, поняття честі виникло вже після створення суспільства. Тому воно не могло бути елементом загального блага, що було передано людьми верховній владі згідно з «суспільним договором». Використання поняття «честі» свідчить про інстинктивне повернення в природний стан, із тим, щоб хоча б тимчасово стряхнути із себе тягар законів, не здатних у даному випадку надати громадянину достатнього захисту. Тому при крайньому обмеженні політичних свобод поняття «честі» зникає взагалі або об'єднується із іншими поняттями. Зникає у зв'язку із тим, що панування законів робить надлишковим прагнення отримати визнання інших людей, а при об'єднанні поняття честі із іншими поняттями відбувається панування тиранії, знищується громадянське суспільство, існування людини стає хитким та одномоментним.

Виходячи із цього «честь» виконує таку функцію чинника упорядкування суспільних відносин, що забезпечує короточасне повернення в природний стан та нагадує володарю про стародавню рівність між людьми [2, 99].

У зв'язку із вищевикладеним аналіз ідей видатного мислителя Ч. Беккарія підтверджує, що при захисті честі особи кримінально-правовими засобами первинною має бути загальна кримінально-правова норма, що повинна охороняти честь людини незалежно від її правового статусу та відповідати первинній (антропній) природі поняття честі, а спеціальні кримінально-правові норми, які встановлюють кримінальну відповідальність за посягання на честь «спеціальних» потерпілих, має бути вторинним.

Л і т е р а т у р а

1. Підгородинський В. Поняття честі та гідності особи // Вісник прокуратури. — 2009. — № 10. — С. 88—94.
2. Беккариа Чезаре. О преступлениях и наказаниях / Ч. Беккариа ; сост. и ред. Ю. М. Юмашев. — М. : СТЕЛС БИМПА, — 1995. — 304 с.

3. *Уголовный кодекс Украины* : науч.-практ. комент. / отв. ред. Яценко С. С., Шакун В. И., Антипов В. И., Клименко В. А. — К. : Правові джерела, 1998, — 1088 с.

4. *Бортник В. А.* Кримінально-правова охорона честі та гідності особи : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / В. А. Бортник ; Нац. акад. внутр. справ України. — К., 2004. — 17 с.

5. *Про внесення змін до Закону України «Про судоустрій і статус судів» та процесуальних законів щодо додаткових заходів захисту безпеки громадян* : Закон України від 16 січня 2014 року № 721-VII [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/721-18/page>

6. *Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо припинення норм законів, схвалених 16 січня 2014 року* : Закон України від 23 лютого 2014 року № 767-VII [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/767-18>

Олександр Сергійович СОТУЛА,

канд. юрид. наук, докторант Одеського національного університету ім. І. І. Мечникова

**УМИСНЕ ВБИВСТВО, ВЧИНЕНЕ СПОСОБОМ,
НЕБЕЗПЕЧНИМ ДЛЯ ЖИТТЯ БАГАТЬОХ ОСІБ,
У ЗАКОНОДАВСТВІ КРАЇН
РОМАНО-ГЕРМАНСЬКОЇ ПРАВОВОЇ СІМ'Ї**

Підвищений ступінь суспільної небезпеки діяння, передбаченого пунктом 5 частини другої статті 115 КК України, обумовлений тим, що вбивство відбувається способом, небезпечним для життя багатьох осіб, який свідомо для винного становить реальну небезпеку для життя не тільки потерпілого, але й інших осіб.

Поняття способу, небезпечного для життя багатьох осіб, припускає як наявність певної категорії засобів, так і відповідної обстановки їхнього застосування, що створює погрозу множинності злочинних наслідків. Для кваліфікації вбивства, вчиненого таким способом, необхідно встановити, що винний свідомо застосував даний спосіб заподіяння смерті, який становив реальну небезпеку для життя не тільки наміченої жертви, але й інших осіб, позбавлення життя яких не є метою цього діяння.

В принципі, таке бачення змісту зазначеної норми викладено у пункті 9 Постанови Пленуму Верховного Суду України від 7 лю-